

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ АКТИВІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Полятикiна Л.І.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Сумський національний аграрний університет*

INSTIRUTIONAL BASES FOR AKTIVATION OF ENTREPRENEURIDL ACTIVITY

Poliatykina Larysa

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor, Department of Accounting and Taxing
Sumy National Agrarian University*

Анотація. Україна на сьогодні характеризується відсутністю цілісної політики підтримки і розвитку діяльності малого підприємництва. Протягом останніх років практично відсутня фінансова підтримка. У роботі розглянуто складові економічного простору и бізнес-середовища, які вимагають детального аналізу і подальшого вдосконалення. Доведена необхідність сприяння розвитку малого бізнесу та фінансування заходів з підтримки цієї сфери економіки. Визначені чинники сприяння ефективному розвитку бізнесу та інфраструктура його підтримки. Представлена класифікація об'єктів інфраструктури підтримки малого підприємництва як на всеукраїнському рівні так і регіональному. Проаналізована законодавча база діяльності малого підприємництва. Досліджено основні напрямки підвищення конкурентоспроможності діяльності малого підприємництва.

Abstract.

Ключові слова: мале підприємство, активізація, дослідження, розвиток, бізнес, інфраструктура, підприємництво.

Keywords: small business, revitalization, research, development, business, infrastructure, entrepreneurship.

Вступ. Просторово-часовий континуум є універсальною формою сприйняття людством всіх існуючих вимірів реальності. Економіка, як й інші процеси має часові та просторові характеристики, а ефективність використання обмежених ресурсів безпосередньо залежить від характеристик факторів виробництва тієї частини простору, де саме і як вони будуть використані [1].

Реальним шляхом подолання існуючих тенденцій, особливо безробіття та бідності, є розвиток малого підприємництва. Це є найбільш динамічним фактором економічного зростання. Мале підприємництво виконує також багато важливих соціальних функцій.

Проведений аналіз результатів сучасних досліджень діяльності малого підприємництва підтверджує, що стан інституційного середовища досить активно впливає на конкурентоспроможність суб'єктів господарювання та їх рівень економічне зростання. Це торкається окремих територій, окремих регіонів і держави в цілому. Інституційне середовище виділяється правовою й адміністративною інфраструктурою. В результаті цієї взаємодії приватні підприємці, виробничі компанії та уряд сприяють створенню добробуту нації [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблем організації діяльності та функціонування малого бізнесу останнім часом приділялась велика увага. У сучасній економічній літературі функціонування малого підприємництва вивчали Анацька І.Ю., Бавико А.Ю., Долгальова О.В., Ю. Єхануров, І. Жильєв, А. Кисельов, Т. Ковальчук, В. Круглов, О. Попов, С. Реверчук, В. Рубе, О. Титаренко, З. Варналій, З. Герасимчук та ін. [6]. Однак, ще багато теоретичних і практичних аспектів активізації діяльності малого підприємництва залишаються не вирішеними.

Метою дослідження є аналіз ситуації з організації діяльності малого

підприємництва та особливості його ведення. Дискусійними є питання формування, діяльності малого підприємництва та управління на цих підприємствах.

Постановка проблеми. В Україні мале підприємництво як самостійне соціально-економічне явище розвивається в складних умовах ринкової економіки. Малі підприємства створюються, мають певну підтримку, але конкурентоспроможного підприємницького типу господарювання в малому підприємстві ще не створено.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні в Україні відсутня цілісна політика підтримки і розвитку малого підприємництва, в тому числі, протягом останніх років майже відсутня фінансова підтримка. Сприяння розвитку малого бізнесу та фінансування заходів з підтримки цієї сфери економіки зазвичай здійснюється за залишковим принципом. Інституційна спроможність органів влади, відповідальних за розвиток бізнесу, є низькою. Також, спостерігається недостатня координація діяльності органів влади на всеукраїнському та регіональному рівнях[6].

Глобальний та регіональний економічні простори проявляють себе через такі складові:

- політична ситуація, яка склалася в Україні, викликає нестабільність малого бізнесу. Значна частина підприємців сходяться до висновку, що краще згорнути свій бізнес, аніж продовжувати діяльність в таких нестабільних умовах;

- суспільна ситуація, яка виражається через бідність українського народу та породжує соціальну напругу, що спричиняють відсутність соціальної відповідальності як суспільства так і бізнесу;

- науково-технічний рівень малого бізнесу здебільшого характеризується зношеністю основних фондів, застосуванням застарілих технологій та відсутністю професійного менеджменту, причиною цього є недостатня кількість власних коштів, відсутність інвестицій, обтяжливими умовами кредитування малого бізнесу тощо;

– стан розвитку інфраструктури підтримки підприємництва, яка сприяє стимулюванню підприємницької діяльності та швидкої адаптації суб'єктів малого бізнесу до ринкових умов. Проте наразі в Україні вона розвинена досить слабо, її суб'єкти не виступають носіями реальної ринкової влади та не виконують покладені на них функції.

Всі вищезазначені складові глобального і регіонального економічного простору та бізнес-середовища функціонують по-різному, є суперечливими, динамічними та дискретними, які вимагають детального аналізу і подальшого вдосконалення.

Одним з визначальних чинників сприяння ефективному розвитку бізнесу є інфраструктура його підтримки, яка представлена бізнес-центрами, бізнес-інкубаторами, інноваційними бізнес-інкубаторами, науково-технологічними центрами, центрами трансферу технологій, фондами підтримки малого підприємництва, лізинговими компаніями, консультативними центрами та ін.

Метою діяльності об'єктів інфраструктури є:

- організаційне оформлення ділових відносин;
- підвищення оперативності й ефективності роботи різних суб'єктів економіки на основі диференціації заповнюваних ними ринкових ніш;
- полегшення різних форм юридичного та економічного контролю;
- сприяння суб'єктам бізнесу в фінансовому обслуговуванні і загалом суспільне регулювання ділової практики [3].

Класифікацію об'єктів інфраструктури підтримки підприємництва можна представити наступним чином:

1. Дорадчі: Рада підприємців при Кабінеті Міністрів України, регіональні ради підприємців та координаційні ради при місцевих державних адміністраціях.

2. Фінансово-кредитні: фінансові установи, які здійснюють пільгове кредитування малого підприємництва, гарантійні фонди, кредитні спілки, венчурні фонди і страхові компанії та ін.

3. Інформаційні: аудиторські фірми, гарячі лінії, інформаційно-консультативні установи, навчальні центри та ін.

4. Інноваційні структури: технопарки, наукові парки, бізнес-інкубатори.

В усьому світі найбільш поширеним видом інфраструктури підтримки підприємництва є бізнес-інкубатори. Вони представлені організаціями, які надають на певних умовах і на певний час спеціально обладнані приміщення та інше майно суб'єктам малого та середнього підприємництва, що розпочинають свою діяльність, з метою сприяння у набутті ними фінансової самостійності.

Їх створюють з метою надають суб'єктам підприємництва й особам, які бажають реалізувати свій підприємницький потенціал, інформаційні, консалтингові, маркетингові, тренінгові послуги та ін.

Головною метою діяльності інвестиційного фонду є об'єднання капіталу багатьох учасників та ефективно його інвестування. Активи інвестиційного фонду належать його інвесторам на правах спільної власності. Участь кожного інвестора в інвестиційному фонді підтверджується володінням цінними паперами цього фонду: інвестиційними сертифікатами чи акціями.

Одним з напрямів підвищення конкурентоспроможності економіки є кластери, які дозволяють поєднувати значні ресурси, у тому числі фінансові. Це відповідно значно поліпшує умови для створення конкурентоспроможних товарів та послуг на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Головною проблемою розвитку елементів інфраструктури підтримки підприємництва є диспропорції у їх формуванні та функціонуванні. Крім того, відсутня мотивація для створення нових об'єктів інфраструктури підтримки підприємництва, зокрема, бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів, технопарків, причиною цього є малоприбутковість зазначених інституцій. Тому, на нашу думку, зростання кількості бізнес-центрів та бізнес-інкубаторів, технопарків, інноваційних та консультативних установ, має

бути пріоритетним напрямом діяльності як з боку державної, так і з боку регіональної влади.

Крім того, для більш ефективного функціонування елементів інфраструктури підтримки підприємництва варто:

- прийняти нормативно-правові акти, що регулюватимуть створення та функціонування елементів інфраструктури підтримки підприємництва;
- адаптувати міжнародний досвід формування та ефективного функціонування до вітчизняних реалій;
- запровадити систему державної акредитації установ інфраструктури підтримки підприємництва, що надаватимуть навчально-консультативні послуги малому бізнесу;
- збільшити обсяги фінансування заходів щодо розвитку мережі інфраструктури підтримки підприємництва; зокрема, шляхом надання фінансова підтримки з державного та місцевих бюджетів, надання на пільгових умовах приміщень та необхідної техніки, методологічної та інформаційної підтримка;
- забезпечити об'єкти інфраструктури підтримки підприємництва висококваліфікованими кадрами тощо [4].

Запровадження тієї чи іншої системи моніторингу є важливою передумовою й елементом ефективної державної політики, забезпечення соціально орієнтованого, сталого, збалансованого розвитку держави та її регіонів, дотримання рівних стандартів життя громадян. Моніторинг визначають як управлінську функцію, яка передбачає безперервне забезпечення керівництва програми і зацікавлених сторін даними, що підтверджують чи спростовують наявність поступу в досягненні очікуваних результатів програми.

Особливість моніторингу як інструменту державного управління полягає у наявності в системі зворотних зв'язків. Вони дозволяють здійснювати не лише постійне спостереження і контроль за громадою, а й регулювання її параметрів. Впровадження моніторингу створює також

необхідну інформаційну базу для прогнозування показників діяльності об'єктів і моделювання можливих сценаріїв їх розвитку. Тому використавши його, можна оцінити не тільки фактори, які заважають розвитку малого підприємництва, а й виявити, як підтримати розвиток цієї важливої ланки підприємництва. Моніторинг необхідний в ситуації переходу громади від незмінного стану до розвитку. І здійснювати його повинні ніхто інші, як органи місцевого самоврядування, органи влади на місцях.

Тобто, метою впровадження цієї схеми є, перш за все, виявлення доцільних програм розвитку. Це дозволить зменшити кількість утопічних ідей, щодо впровадження тих чи інших нововведень і призведе до збільшення коштів, що повинні бути направлені на реальні програми, зокрема програми розвитку малого підприємництва.

Міцний малий бізнес – основа економічної могутності територій і населених пунктів. Сукупність ефективних маркетингових дій, PR-технологій, систем моніторингу дає можливість органам місцевого самоврядування реалізовувати політику розвитку регіону та рухатися до підвищення добробуту населення та країни в цілому. Тож, підтримка малого підприємництва – це реальна можливість виходу з фінансової кризи, надійних шлях розвитку, який вже обрали наймогутніші країни світу [2].

З метою виявлення галузевих переваг суб'єктів малого підприємництва Сумської області проведемо аналіз основних показників розвитку за видами економічної діяльності (табл. 1.).

Таблиця 1.

Ланцюгові темпи росту обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) малих підприємств Сумської області за видами економічної діяльності за 2012-2-17 рр., %

Показник	РОКИ				
	2013	2014	2015	2016	2017
1	2	3	4	5	6
Усього	94,68	116,14	158,14	119,10	126,67
Сільське, лісове та рибне господарство	102,01	151,19	217,71	116,19	125,37
Промисловість	104,10	115,99	144,91	... ¹	... ¹

з неї переробна	103,63	113,01	152,33	119,61	126,62
Будівництво	83,65	100,00	135,27	154,21	136,05
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	84,70	108,00	145,08	... ¹	... ¹
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	278,84	93,50	98,11	116,75	111,63
Тимчасове розміщування й організація харчування	... ¹	99,43	102,10	... ¹	... ¹
Фінансова та страхова діяльність	100,94	78,97	93,49	127,22	80,60
Операції з нерухомим майном	131,64	133,74	104,55	99,70	162,78
Професійна, наукова та технічна діяльність	98,16	81,80	133,84	105,75	111,04
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	102,89	88,65	115,08	108,44	132,02
Освіта	120,34	104,23	143,24	110,38	129,06
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	... ¹	... ¹	90,60	78,77	288,02

¹⁾ Дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України "Про державну статистику" щодо конфіденційності статистичної інформації.

Найбільша частка реалізованої продукції (робіт, послуг) малими підприємствами у 2017 р. належить сфері оптової та роздрібною торгівлі; ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів (51,17%); сільське, лісове та рибне господарство займає друге місце (17,77%); промисловість в частині переробної промисловості (11,23%).

У територіальному розрізі спостерігається значна диференціація показника кількості підприємств. Цілком закономірним є його значне переважання в обласному центрі (2931 підприємство). Висока концентрація підприємств відмічається у м. Конотоп (306), Шостка (304), Ромни (227), та Сумському (266), Буринському (136) районах. У Середино-Будському та Охтирському районах цей показник найменший (43 та 53 підприємство). Така відмінність показників пояснюється різницею економічних баз зазначених районів та міст області [7].

Таким чином, дослідження сучасного стану розвитку малого підприємництва Сумського регіону в розрізі видів економічної діяльності дозволяє зробити висновок про те, що специфічні особливості

функціонування економіки регіону сприяють більш динамічному становленню перш за все, таких галузей, як торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів, а також сільського, лісового та рибного господарства. Незважаючи на деякі позитивні зрушення в розвитку малого підприємництва на сьогодні залишаються ключові проблеми, що не сприяють розвитку малого підприємництва. З огляду на масштаби діяльності малого підприємництва у кожній з вище перелічених галузей, треба відмітити, що його розвиток є одним з найбільш важливих складових елементів регіональної політики, спрямованої на європейську інтеграцію, модернізацію економіки, адміністративно трансформаційні перетворення.

Досвід показує, що при наявності дієвого інституційного середовища в масштабах держави, саме на регіональному рівні можна досягти високих результатів від діяльності цієї сфери економіки. Тому, потреба пошуку нових форм реалізації підприємницького потенціалу, низький рівень інвестиційного забезпечення регіону та наявність різноманітних стримуючих факторів, обумовлюють необхідність вдосконалення існуючого організаційно-економічного механізму функціонування малого бізнесу на регіональному рівні[4].

Висновки. Проблемою функціонування та розвитку суб'єктів малого бізнесу є проблема пошуку та отримання фінансових ресурсів, необхідних для фінансування процесу господарювання. Розглядаючи фінансову інфраструктуру підтримки малого бізнесу необхідно зазначити, що вона складається з: фінансових установ, гарантійних фондів, кредитних та венчурних спілок, страхових компаній, міжнародних фондів та програм.

Проте за безліччю фінансових інститутів сприяння розвитку малого бізнесу, як в Україні, так і в регіоні ще не створено єдиного механізму їх регулювання, дієвої системи законодавства державної підтримки підприємництва, а саме його фінансово-кредитного, ресурсного та інформаційного забезпечення.

Таким чином, в науковому дослідженні наголошено на впровадженні комплексного підходу щодо формування фінансової інфраструктури сприяння розвитку малого бізнес та створення різноманітних державних програм підтримки банківських установ, які кредитують малий бізнес.

Список літератури:

1. Анацька І.Ю. Сучасний стан та проблеми розвитку малого бізнесу в Україні / І.Ю. Анацька // – Режим доступу. – Електронний ресурс: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK_44_60

2. Бавико О. Є. Концептуальні підходи до визначення дефініції регіонального економічного простору [Електронний ресурс] / О.Є. Бавико. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1064>

3. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва: статистичний збірник за 2018 р.: [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

4. Долгальова О.В. Малий бізнес в Україні (від політики підтримки до політики сталого розвитку і партнерства)/Монографія. – Донецьк: ВІК, 2007. – 449 с.

5. Полятикіна Л.І. Методологічне та обліково-аналітичне забезпечення сталого розвитку підприємств малого бізнесу: монографія/Л.І. Полятикіна.-Суми:Видавництво: ПП Вінниченко М.Д. ФОП Литовченко Є.Б.,2016.-380с.

6. Сталий розвиток та безпека агропродовольчої сфери України в умовах глобалізації викликів : монографія /Павлов О.І., Хвесик М.А., Юрчишин В.В. та ін.; за ред.О.І. Павлова.– Одеса : Астропринт, 2012. – 760 с.

7. Сільське господарство Сумської області : статистичний збірник – Agriculture of Sumy region: statistical yearbook / Головне управління статистики у Сумській області; Державна служба статистики України; ред. Олехнович Л.І.; відп. за вип. Л. Г. Зубко. – Суми : ГУ статистики у Сумській області, 2018. – 130 с.